

Připomínky a komentáře Ústavu památkové péče FA ČVUT k návrhu památkového zákona (verze k 16. červenci 2014)

(kurzivou citace z návrhu)

Vymezení základních pojmů a předmět úpravy

Současná památková péče se obrací ke všem dochovaným kulturním hodnotám. Její zájem opouští princip výběrovosti a obrací se ke kulturnímu dědictví jako celku. Přístup založený na **odpovědnosti ke kulturnímu dědictví jako celku** reprezentují i mezinárodní úmluvy. Kulturní památky jsou stále výrazněji chápány nejen jako exklusivní doklady lidské tvořivosti nebo svědectví vyjímečných dějinných okamžiků, ale jako nedílná součást životního prostředí. Odpovědný postoj ke kulturnímu dědictví jako celku je vnímáno jako přirozená součást konceptu udržitelného rozvoje. Tento názorový vývoj je třeba promítnout do pojetí kulturní památky.

Nositeli kulturních hodnot jsou **kulturní památky**. Označení kulturní památka je běžně srozumitelné a užívané v živém jazyku. Je základním pojmem památkové péče. Pomocí něho se vyjadřuje vztah ke kulturnímu dědictví v Listině základních práv a svobod, hl. 4, čl. 35. V zájmu jasnosti by měl být pojem kulturní památka v návrhu zákona důsledně užíván jako **pojem zastřešující**. Termín památkový fond (bude-li účelné ho použít), by měl být od termínu kulturní památka odvozen a měl by označovat soubor všech kulturních památek. Pojetí památkového fondu jako souboru právě jen těch kulturních památek, jimž se zajišťuje ochrana ze zákona, je zavádějící.

Kulturní památka nevzniká žádnou procedurou¹. Tou se pouze dospěje k označení statku, na který se budou vztahovat pravidla stanovená navrženou právní úpravou. Jak vymezit znaky, které by kulturní památku skutečně definovaly, může být předmětem další diskuse. Evropské památkové zákony nabízejí řadu modelů.

Zákon by měl vycházet z následujících skutečností:

- 1) kulturní hodnoty existují objektivně
- 2) tyto hodnoty mají celospolečenský význam, společnost tyto hodnoty uznává a má zájem na jejich ochraně (význam kulturní hodnoty pro společnost je jedním z konstitutivních znaků památky)
- 3) kulturní památky jsou druhově rozmanité a rozmanitý jsou i způsoby, jakým v sobě uchovávají kulturní hodnoty (jsou jimi jak jednotlivé věci, stavby, pozemky, ale i např. areály, urbanistické výtvořry, parky, zahrady, rostlá historická jádra měst, vesnice, kulturní charakteristiky krajiny).
- 4) rozmanitá je i intenzita přítomnosti kulturních hodnot
- 4) při stanovování způsobu, jakými se vytvoří podmínky pro ochranu, zachování a uplatnění kulturních hodnot, je třeba k této rozmanitosti přihlídnout.

Vedle striktní ochrany vybraných a „prohlášených“ památek, na níž převážně navržená úprava pomýšlí a péče o ně, je třeba vytvořit potřebné mechanismy pro nastavení nejen „tvrdé“ ale i vhodně nastavené „měkké“ památkové péče.

Navrhujeme proto zejména tato opatření:

- 1) podchycení a poznání a dokumentace všech kulturních hodnot (= podchycení a poznání památkového fondu jako celku)

¹ Přítomnost kulturní hodnoty lze identifikovat na základě odborného posouzení.

2) založení informační sítě o památkovém fondu jako celku k veřejnému i odbornému použití .
Zachyceny budou všechny kulturní památky (tj. všechny statky vykazující kulturní hodnoty) = **kulturní památky evidované**

3) určení kulturních památek, na něž se bude vztahovat „komplexní = tvrdá“ ochrana (v podstatě ochrana, kterou doposud zajišťoval zákon a s níž navrhovatelé počítají) – **kulturní památky chráněné**.
Tyto památky budou podmnožinou souboru památek evidovaných.

U památek pouze evidovaných budou zákonem upraveny záležitosti jejich vyhledávání, průzkumu, dokumentace a vědeckého zpracování poznatků o nich. Informace o přítomnosti těchto hodnot a jejich významu bude vždy vzata v úvahu při jakémkoli zacházení s nimi a při plánování zásahů do jejich prostředí.

Vymezení pojmů (§2)

(1) Památkovým fondem je soubor kulturních památek, národních kulturních památek, památkových rezervací, památkových zón, památek místního významu a archeologických nálezů, který vykazuje kulturní, historické, archeologické, společenské, estetické, vědecké, architektonické, urbanistické, umělecké, uměleckořemeslné, řemeslné, technické nebo krajinné hodnoty anebo hodnoty, které se váží k významným osobnostem či událostem.

S touto definicí nelze ve smyslu výše uvedeného rozboru souhlasit. Památkový fond je soubor všech kulturních památek.

(2) Kulturní památkou je hmotný výsledek lidské činnosti vzniklý v dějinném procesu kultivace světa, který je pramenem poznání, a je významný svou uměleckou, architektonickou, uměleckořemeslnou, řemeslnou, technickou, urbanistickou anebo krajinnou hodnotou nebo je významným pozůstatkem lidského osídlení na našem území v minulosti nebo se váže k významným osobnostem či událostem, prohlášený podle § DD + 00 tohoto zákona.

Kulturní památka nemusí být hmotná. Např. Kulturní charakteristika krajiny, urbanistický nebo krajinný koncept, historické nebo tradiční označení apod. Kulturní památku konstituuje přítomnost kulturní hodnoty, ne prohlášení. Kulturní památkou může jak jednotlivá věc být soubor věcí (§ 18), z nichž některé samy o sobě nemají kulturní hodnotu, ale mají význam pro integritu celku (řešeno v § 18, bod 4). Tento výklad souboru však není aplikován ani na rezervaci ani na zónu, ač tyto předměty splňují definiční znaky souboru z návrhu zákona. Památkou mohou být území i kulturní charakteristiky krajiny. Památky je třeba chránit se svým prostředím.

(3) Národní kulturní památkou je kulturní památka, která tvoří nejvýznamnější součást národního kulturního dědictví, prohlášená podle § DD + 07 tohoto zákona.

V duchu tradičního národního vlastenectví pojatá kategorie národní kulturní památky zavedená naším prvním památkovým zákonem je v současné době již anachronismem. Původní koncept zahrnující úzce chápaný soubor památek vázaných k národním dějinám (Říp, Bílá Hora, Stadice, Betlémská kaple, Růžový palouček atd.) byl již dávno opuštěn. Počet památek v tomto souboru neúměrně a nekonzistentně narůstá. V podstatě se jedná o skrytý nástroj kategorizace památkového fondu, který zvýrazněním některých památek znevýhodňuje ty nevybrané. Navrhuje se vypustit.

(4) Památkovou rezervací je území jako celek s mimořádným soustředěním vzájemně prostorově provázaných kulturních památek nebo kombinovaných děl člověka a přírody, spjaté se zásadním historickým, archeologickým, typologickým, uměleckým, architektonickým, urbanistickým, vědeckým,

společenským nebo technickým významem, prohlášené podle § CC + 02 tohoto zákona. Památkovou rezervací může být i území, které má výhradně charakter archeologického dědictví.

V definici dochází k matoucímu splnutí 1)znaků předmětu ochrany a péče a 2)nastavení odpovídající formy památkové ochrany a péče.

ad 1) Území památkové rezervace je kulturní památkou jako celek. Je na ni třeba pohlížet jako na soubor staveb, komponované popř. přirozené zeleně a ploch a jimi určeného prostředí. Některé ze staveb a ploch přitom nemusí samy o sobě mít kulturní hodnotu. Mají však významnou roli pro integritu chráněného celku. S takto definovaným předmětem ochrany definice památky v návrhu zákona počítá. Je v ní zahrnut i odpovídajícím způsobem definovaný „soubor“. V navržené koncepci rezervace a zóny se však tento připravený a podstatě těchto památek odpovídající model nevyužívá.

ad 2) Prohlášením specifický druh památky za rezervaci se pouze stanovuje forma ochrany – tj. určitý ochranný režim. Nejde tedy o obecnou charakteristiku předmětu ochrany, ale o vymezení důvodu, kvůli kterému má být na vybraném území tento režim nastaven a k čemu bude jeho uplatňování směřovat.

(5) Památkovou zónou je území jako celek tvořené vzájemně prostorově spojitou skupinou městských nebo venkovských staveb nebo kombinovanými díly člověka a přírody, představující dostatečně charakteristické a sourodé oblasti s historickým, archeologickým, uměleckým, architektonickým, urbanistickým, krajinným, typologickým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, prohlášené podle § CC + 02 tohoto zákona.

Památková zóna je rovněž jako celek kulturní památkou. Základem definice opět by opět nemělo být charakterizování předmětu ochrany (viz památková rezervace) ale vymezení důvodu, kvůli kterému má být na vybraném území tento režim nastaven a k čemu bude jeho uplatňování směřovat.

Předmět ochrany v rezervaci a zóně je typově totožný. Jedná se pouze o různou intenzitu a rozložení kulturních hodnot, kvůli nimž se odlišně nastavuje ochranný režim v obou typech památek.

(6) Památkou místního významu je hmotný výsledek lidské činnosti, jehož hodnota je významná pro oblast, v níž se nachází.

Navržené řešení zatím nemá dopracované vazby na odpovídající ochranu a péči (vazba na rozbor udržitelného rozvoje území dobrá, jde však jen o jeden aspekt ochrany a péče). Bylo by vhodné spojit s „dalším architektonickým dědictvím“ a „archeologickým dědictvím, které není chráněno podle tohoto zákona“ (§ 46 – pro ně návrh uvažuje s vazbou na územně analytické podklady)) . Vše se navrhuje zařadit do kategorie památek evidovaných. Tato změna má přirozeně dopad na navrženou strukturu seznamu (§ 43).

(8) Památkou s mezinárodním statusem je taková součást památkového fondu, která požívá ochrany nebo evidence podle mezinárodní úmluvy, kterou je Česká republika v oblasti kulturního dědictví vázána.

Mezinárodní úmluvy (arch. dědictví , archeol. dědictví) směřují k tomu, aby bylo chráněno kulturní dědictví jako celek. Zvláštní způsob evidence pro případ válečného konfliktu nebo kvůli seznamu světového dědictví je samostatnou záležitostí. Nesměšovat.

(9) Kulturní krajinou je území jako celek představující kombinované dílo přírody a člověka, vzniklé a utvářené cílevědomou lidskou činností za účelem kulturní, estetické nebo hospodářské kultivace

prostředí, dokládající vývoj společnosti a lidských sídel v průběhu staletí, případně krajinný celek historicky související s kulturním vědomím společnosti a její historií.

Kulturní krajina je nositelem kulturních hodnot i přírodních hodnot. Její kulturní charakteristiky jsou památkou (samozřejmě ne jen památkou). Intenzita a rozložení kulturních a přírodních hodnot a způsob zacházení s nimi si žádá myslet především na preventivní stránku ochrany a na sepjetí ochrany a územního plánování. Kulturní charakteristiky krajiny by měly identifikovány a dokumentačně podchyceny. Měly by sdílet osud památek evidovaných (poznávání, výzkum, dokumentace, evidence, informace o hodnotovém potenciálu pro veřejnost, odborníky a pro preventivní ochranu, zejména v procesu územního plánování – územně analytické podklady.). Evidované památky včetně kulturních charakteristik krajiny by měly být brány vedle přírodních hodnot v úvahu při posuzování dopadů na životní prostředí.

Definice nesprávně směšuje 2 různé předměty :

1) krajinu jako celek – předmětem ochrany popř. péče, jsou kulturní charakteristiky krajiny na celém území státu

2) vymezený výsek krajiny (chráněný kvůli zvláštní koncentraci kulturních charakteristik – např. formou památkové zóny).

Způsob zacházení se v obou případech od sebe vzájemně liší.

Další pojmy (§3)

a) památkovým územím památková rezervace nebo památková zóna,

Území s výraznými kulturními hodnotami je památkou jako celek včetně svého prostředí. Podle povahy těchto hodnot může být chráněno dvěma odlišnými formami ochrany: jako zóna nebo rezervace. Formou zóny se chrání základní strukturální vztahy hodnotných celků (souborů) a jejich prostředí, formou rezervace se chrání struktura výrazně vyplněná hodnotnými součástmi a prostředí této struktury.

Termín památkové území lze pro srozumitelnost použít jako ekvivalent pojmu památka.

b) architektonickým dědictvím chráněným podle tohoto zákona nemovité kulturní památky, nemovité národní kulturní památky a památková území,

Příliš úzké. Podle Úmluvy ..., čl. 1 se jedná o „všechny.... pozoruhodné“. Nikoliv všechny prohlášené. Mezi těmito dvěma kategoriemi není rovnítka.

Tímto výkladem se nepřipustně redukuje záměr Úmluvy.

Kategorie památek evidovaných, kterou navrhuje zavést, by záměru Úmluvy odpovídala.

Architektonické dědictví by pak nebylo nutno samostatně definovat. Sdílelo by osud této kategorie.

c) památkovou péčí výkon veřejné správy podle tohoto zákona a činnost fyzických a právnických osob směřujících k ochraně, uchování, využití, poznávání, zprostředkování a zpřístupnění památkového fondu,

Kusé. Je třeba samostatně definovat ochranu i péči.

Ochrana

cílem ochrany² je

1) zajistit právní, organizační a finanční předpoklady umožňující jejich zachování a přiměřené využívání

2) zabránit ohrožením, poškozením a dalším újmám na kulturní hodnotě památek

3) vytvořit preventivní opatření proti krádežím, ztrátám nebo nedovolenému vývozu památek do zahraničí

² ochrana = zamezení degradace hodnot

4) provádět kontrolu stavu památek

5) v územním plánování a tvorbě životního prostředí vytvářet podmínky pro jejich zachování a uplatnění

U památek evidovaných vytvořit mechanismy „měkké ochrany“: zajistit dostupnost informací o existujících kulturních hodnotách a odpovědně usilovat o využití jejich potenciálu v územním plánování a tvorbě životního prostředí

Péče³

obnáší:

1) vytvoření podmínek pro výzkum a dokumentaci (+ její provádění, uchování, zpracování a další využití)

2) provádění konzervace, restaurování a stavební obnovy

3) udržení památky v dobrém stavu

4) využívání památky způsobem, který zachovává její kulturní hodnotu

5) popularizace poznatků o památkách a šíření povědomí o jejich hodnotách

U památek evidovaných se ze zákona nevyžaduje 2-4

Formy (nástroje) ochrany:

a) přímá ochrana: 1) „měkká ochrana“⁴

zápis památky evidované

2) „tvrdá ochrana“

prohlášení za památku chráněnou státem

prohlášení za památkovou zónu

prohlášení za památkovou rezervaci

b) nepřímá ochrana: zřízení ochranného pásma

Vzhledem k tomu, že zákon by měl upravovat ochranu památek i péči o ně, není jeho navržený název přijatelný.

Kulturní památku nelze zrušit zrušením jejího prohlášení (§ 23). Kulturní památka trvá pokud existuje její kulturní hodnota.⁵ Lze pouze zrušit ochranu, která je na památku vztažena.

Pokud převáží jiný závažný zájem nad ochranou památky, může být rozhodnuto o její likvidaci. I v takovém případě zrušením ochrany hodnota nezaniká. V případě hrozícího zániku památky je nutno vždy⁶ maximum památkové hodnoty zachránit pořízením průzkumů, výzkumů a dokumentace a v případě i uchovat zachrannitelné součásti památky buď k ochraně nebo dalšímu využití při obnově historických objektů.

e) restaurováním kulturní památky odborné ošetření kulturní památky, pokud kulturní památka nebo její část jsou díly výtvarných umění nebo uměleckořemeslnými díly, zahrnující odborné průzkumné práce, specifické výtvarné umělecké nebo uměleckořemeslné práce a konzervační nebo jiné technické práce, s cílem zachovat původnost kulturní památky,

³ péče = vytvoření podmínek pro uplatnění hodnot

⁴ Za „měkkou ochranu“ navrhujeme považovat proces postupného preventivního podchycení všech kulturních hodnot a zprostředkování informací o jejich využitelném potenciálu při plánování a provádění všech zásahů do životního prostředí, před zánikem uvědomit NPÚ pro případ zájmu o pořízení záchranné dokumentace.

⁵ To lze posoudit na základě odborného posudku hodnotového stavu.

⁶ Ne tedy „ministerstvo můžeuložit vlastníkovi“ (§ 24, bod 4), ale **ministerstvo uloží.... Pořízení této dokumentace je v dané situaci projevem adekvátní péče, kterou má zákon památce zajistit.**

Restaurování památky je obecné označení odborného ošetření poškozené památky. Provádí se nejen u děl výtvarného umění a u děl uměleckořemeslných, ale i u dalších druhů památek. I u děl architektonických, technických apod. Pokud se mají z oblasti restaurování vyčlenit ty případy, na které zákon vztáhne regulaci, tak by se to mělo provést jinak, než účelovým zúžením významu obecně užívaného pojmu.

f) ochranným památkovým pásmem území vymezené pro uchování hodnot kulturní památky, národní kulturní památky, památkové rezervace a památkové zóny,

Vymezuje se nejen pro uchování hodnot kulturní památky, ale i pro ochranu vnějšího prostředí památky a zamezení škodlivých vlivů na památku a její prostředí z jejího okolí.

§ 12 Památkový ústav

(1) Památkový ústav je státní příspěvkovou organizací zřízenou ministerstvem pro výkon a koordinaci odborných činností v oblasti památkové péče.

Nejen pro výkon a koordinaci ale i pro metodické vedení odborné činnosti památkové péče.

Mezi uvedenými činnostmi chybí:

a) ze své iniciativy soustavně vyhledává a zkoumá kulturní hodnoty (cíl: průběžné naplňování seznamu evidovaných kulturních památek – základní oborová databáze). Výsledky vyhodnocuje, zveřejňuje a popularizuje.

b) ve spolupráci s Akademií věd ČR a dalšími vědeckými pracovišti zpracovává a uveřejňuje vědecký seznam kulturních památek (seznam evidovaných kulturních památek by se stal přirozenou kostrou informačního systému o kulturních hodnotách. Základní databáze tohoto systému, která by se v procesu působení památkové péče průběžně plnila daty, by se stala přirozeně nejkomplexnější databází svého druhu ve státě. Je proto přirozené, aby se stala základem moderního vědeckého soupisu památek, který u nás zatím chybí. Tato situace je dlouhodobě neudržitelná. Kooperaci NPÚ a AV ČR bude nutno koncepčně připravit.) Zákon by měl památkovému ústavu tyto činnosti výslovně uložit a v souvisejících ustanoveních vytvořit příslušné vazby, aby databáze, informační systém a vědecké zpracování a zpřístupnění dat mohlo fungovat. Tento požadavek soustavné činnosti zaměřené na aktivní vyhledávání, vyhodnocování atd. není plně obsažen v ustanovení § 12d): *provádí vědeckovýzkumnou činnost v oblasti památkové péče,*
c) odborně dozírá na realizaci prací na památkách a poskytuje při jejich provádění odbornou konzultační pomoc

Upravit a doplnit tyto partie:

e) průběžně dokumentuje práce na kulturních památkách a nemovitostech v památkových územích nebo ochranných památkových pásmech,

Neměla by to být povinnost ale možnost. Část dokumentace prací na kulturních památkách by měla vznikat na základě podmínek stanovených památkovou péčí pro realizaci prací na památce. Pořizuje je potom na své náklady vlastník.

Kulturní hodnoty může NPÚ za účelem jejich identifikace zkoumat i mimo soubor evidovaných památek.

o) spolupracuje s vysokými školami a Akademií věd České republiky a zabezpečuje další odborné vzdělávání pracovníků v oboru památkové péče,

Další odborné vzdělávání by NPÚ měl zajišťovat přinejmenším ve spolupráci s vysokými školami. Je věcí diskuse, zda některé vysoké školy by neměly samy zajišťovat nástavbové studium památkové péče podle potřeb oboru. Tradice takové výuky je mnohaletá. Bez rozboru a vyhodnocení optimálního postupu není podle našeho soudu na místě preferovat právě jen jednu z možností.

l) sleduje způsob využití a stav památkového fondu a napomáhá zpřístupnění, vystavení či jinému zprostředkování památkového fondu veřejnosti,

Zpracovává a uskutečňuje koncepci práce s veřejností zaměřenou na porozumění kulturním hodnotám a respekt k nim, seznamuje veřejnost s cíli památkové péče a s jejími metodami. Vytváří účinné formy aktivní spolupráce s veřejností.

§ 24 Řízení o zrušení prohlášení za kulturní památku

(4) Ministerstvo může v rozhodnutí o zrušení prohlášení za kulturní památku současně uložit vlastníkově kulturní památky zpracování nezbytné měřičské, fotografické a jiné obrazové dokumentace, provedení potřebných stavebně historických nebo jiných průzkumů kulturní památky pro účely doložení stavu kulturní památky a stanovit mu lhůtu pro splnění uložených povinností.

Pořízení záchranné dokumentace a záchranného průzkumu je poslední projev péče, kterou společnost prokazuje zanikající památce.

Pokud se nejedná o formální vyřešení situace, kdy památka již fyzicky zanikla, je jejich pořízení jednoznačně povinností, ne pouhou možností. Cílem je co nejúplnější a nejvýstižnější dokumentace zanikající památky a její co nejúplnější poznání. Adjektivum „nezbytné“ není na místě. Účelem samozřejmě není jen „doložení stavu kulturní památky“, ale především co nejúplnější poznání její zanikající substance a zachycení její vypovídacího potenciálu i pro dobu, kdy její nositel již fyzicky zanikne. Je bezpodmínečně nutné, aby požadavky na takovou dokumentaci, výzkumy a průzkumy s ohledem na specifiku a hodnotu památky formuloval NPÚ.

Ministerstvo by mělo vydání rozhodnutí jednoznačně vázat na splnění stanovených podmínek.

§50 Posouzení práce na kulturní památce, v památkovém území a v ochranném památkovém pásmu

Základním nedostatkem konceptu je redukování kontaktu památkáře s tím, kdo zamýšlí provádět práci na památce na jediný povinný kontakt – posouzení práce na památce.

Památková péče se tedy vyjadřuje pouze jednou a k dokumentaci již vyhotovené. Jednoduchost a rychlost řízení je jasným kladem. Zásadní nevýhodou je rezignace na šanci včas individuálně nastavit požadavky podle specifiky památky i zamýšleného zásahu. Celá oblast odbornosti památkové péče, která se zabývá odpovídajícím nastavením předprojektové přípravy obnovy památek, vhodným vymezením záběru a obsahu potřebných speciálních výzkumů a průzkumů i dokumentace tak zůstává mimo hru. Není prostor pro včasné upozornění na potenciál památky, který nemusí být stavebníkovi zjevný a který lze při vhodném přístupu rozvinout. Není prostor pro včasné pojmenování nepřijatelných řešení.

Vyjádření k dokumentaci již dohotovené staví památkovou péči do obtížné situace pozdního kritika. Její oprávněné požadavky vznesené k dokumentaci již pořízené a někdy i značně nákladné budou přijímány s ještě větší nevolí, než doposud.

Požadavek doložení každé žádosti výzkumnou zprávou SHP⁷ je narozdíl od obecné formulace z vyhlášky o rozsahu a obsahu projektové dokumentace jednoznačně konkretizován. Ze škály různě nastavených průzkumů, které zná naše současná praxe, je v návrhu zákona SHP zúžen na variantu nynějšího standardního nedestruktivního SHP.

⁷ Příloha č. 1 k vyhlášce č. 499/2006 Sb. - Rozsah a obsah projektové dokumentace

Projektová dokumentace obsahuje ...stavebně historický průzkum u stavby, která je kulturní památkou, je v památkové rezervaci nebo je v památkové zóně.

Výchozí situace objektů, které budou předmětem řízení, přitom může být různá. Pro některé již SHP může být zpracován – bude ho třeba prověřit, případně aktualizovat, nebo přepracovat, doplnit o chybějící součásti, někdy doplnit prohloubeným průzkumem.

V případě nově pořizovaných průzkumů může být podle okolností legitimní požadovat průzkumy různě podrobné a různě zaměřené. Jejich cílem může být ověření různých specifických otázek. Plošně nasazený standardní průzkum zpracovaný podle nespécifikovaného zadání nemusí být ve všech případech dostatečně účelným a efektivním nástrojem. Navíc bude většinou jen průzkumem předběžným (ohledávacím).

K jeho dokončení – tj. k úplnému vyčerpání výpovědní hodnoty památky - může zpravidla dojít až během prací na památce. V takovém komplexním průzkumu potom mohou být navíc integrovány výsledky restaurátorských, archeologických a případných dalších specializovaných průzkumů, které probíhají mnohdy souběžně se stavebními pracemi.

Je třeba zdůraznit, že účel a obsah předběžného ohledávacího průzkumu a komplexního průzkumu se liší. Nelze očekávat, že standardním průzkumem se uspokojí požadavky na využití příležitosti k hlubšímu poznání během prací na památce. Při těchto pracích se zpravidla příležitost k průzkumu a dokumentaci otevírá v nebývalé míře. Přístup k informacím je navíc časově omezen. Značná část informací při pracích na památce zanikne.⁸ Doplnění předběžného průzkumu o průzkum během stavebních prací je analogií záchranného archeologického výzkumu.

Zužití rámcově vyjádřeného požadavku na SHP na plošném nasazení základního standardu je velmi formální a schematické. Šance zohlednit jedinečnost řešené situace zůstává nevyužita.

Navržený postup má následující úskalí:

1) Funkce SHP v daném kontextu není zřejmá. Předkládá se současně s projektem. Není však nastavena povinnost, aby při zpracování projektu nebo jinak doloženém záměru bylo k výsledku průzkumu přihlédnuto. Nejedná se tedy o aktivně využitou součást předprojektové přípravy. Z logiky věci půjde většinou o průzkum předběžný. Ne o komplexní průzkum, který má zachytit vypovídací hodnotu památky odkrytou během stavebních prací a zároveň vždy alespoň zčásti likvidovanou.⁹

2) Interpretace výsledků SHP vyžaduje přístup odborníka. Úředníku výkonného orgánu bez příslušného speciálního vzdělání nemusí být elaborát ani srozumitelný ani užitečný. Památkový ústav má na vyjádření pouhých 20 dní. Příslušný referent NPÚ se tedy v době, kdy zpracovává své vyjádření, nemusí k vyhotovenému elaborátu SHP vůbec dostat.¹⁰

⁸ Zániku vypovídací hodnoty památky i v odpovědně vedených akcích obnovy věnoval soustavnou pozornost prof. Durdík.

⁹ Od archeologického průzkumu, kdy exkavaci provádí školený archeolog, a od SHP s hloubkovou sondáží prováděnou průzkumníkem, se při stavebních pracích prováděných stavební firmou rovněž – zpravidla náhodně - odkrývají nálezové situace. V průběhu stavby část z nich zaniká, část je zakryta. Průzkumník nálezy dokumentuje a vyhodnocuje v průběhu stavebních prací. Komplexní SHP (resp. nálezová zpráva) vzniká s využitím těchto i dalších zjištěných a dokumentovaných skutečností.

¹⁰ Vzhledem k tomu, že stavebník SHP potřebuje pouze k tomu, aby splnil povinnost odevzdat ho, objednáva průzkumové práce na poslední chvíli. Průzkum se běžně dokončuje současně s projektem. Dokončený projekt s přílohou putuje na stavební úřad a začíná běžet lhůta 20 dní. NPÚ však obdrží SHP až za 1 měsíc. Tento nedostatek je možné odstranit vhodným nastavením lhůt. Lhůta pro vyjádření je neúnosně krátká. Pokud návrh zákona zůstane u této konstrukce, tak by SHP mělo být na NPÚ doručeno nejpozději souběžně s podáním žádosti o posouzení práce na památce.

Zatím je z důvodů ochrany informací požadována kromě elektronické podoby i podoba papírová se stálým a nedegradujícím tiskovým provedením. Je třeba myslet na to, že by archivní paré měla památková péče od zpracovatele zakoupit.

3) Stavebně historické hodnocení není totožné s hodnocením památkovým. Památkář musí vzít v úvahu řadu hodnotících aspektů, které ve standardním SHP nemusí být obsaženy. Interpretace výsledků SHP pro potřeby památkového hodnocení je vysoce odborným úkonem příslušejícím odborné složce památkové péče. Není zcela jasné, k čemu bude SHP sloužit výkonnému orgánu památkové péče. Není proto 1 paré pro výkonný orgán nadbytečné (zejména v situaci, kdy ho ještě nemusí mít NPÚ)? Neměl by elaborát rovnou směřovat na NPÚ, kde bude použit, archivován a podle potřeby zpřístupněn?

4) Představa parciálního průzkumu omezeného na dílčí část stavby (§ 51, 2b) může být přijatelná pouze ve výjimečných případech. Objektu je nutno porozumět jako celku. Pro celek se zpracovává historická část (včetně archivní rešerše). SHP nelze mechanicky dělit na části dle aktuálního rozsahu zamýšlených prací.

Potřeba zohlednit specifikum památky, její stav i záměr uživatele přirozeně vede k zásadnímu požadavku dvoustupňového projednání záměru:

1) nastavení filtru, který vymezi segment přijatelných řešení a stanoví vstupní podmínky pro potřebnou speciální dokumentaci, průzkumy a další požadavky na přípravu zamýšlené úpravy.

2) projednání projektu zpracovaného podle vstupních pokynů. Stanovení podmínek pro realizaci (včetně specifikace potřebných SHP).

Je třeba najít průchodný způsob jak vytvořit prostor pro aktivní konzultační roli památkáře-odborníka při realizaci prací na památce. Rezignovat na účast specialistů při operativním řešení ne vždy předvídatelných situací, které nastávají např. při zásazích do složitě vrstvených historických konstrukcí, by znamenalo ústup od dosavadních odborných pozic památkové péče v praxi památkové obnovy. Zdařilé akce památkové obnovy jsou zpravidla výsledkem fungující součinnosti.

§ 99 Regulované činnosti na úseku památkové péče

Zařazení stavebně historického průzkumu (SHP) mezi regulované činnosti je záležitostí, kterou lze vnímat z různých úhlů. Regulaci jako výraz zájmu o dosažení vysoké odborné úrovně a kvality by bylo logické uplatnit vyváženě na všechny významné činnosti, které významně zasahují do autentické substance památek, ovlivňují jejich integritu, životnost, kulturní hodnotu a další podstatné charakteristiky památky (např. projektovou činnost při přípravě restaurování a konzervace stavebních památek, statická posouzení historických konstrukcí památkových objektů, zpracování dendologických průzkumů historických zahrad a parků, výzkum technických památek, historický montánní výzkum, výzkum historických charakteristik krajiny, apod.). Rozšíření regulovaných činností pouze o SHP působí z tohoto hlediska nesystémově. Lze jej však akceptovat jako výraz uznání rostoucího významu stavebně historického průzkumu.

Zejména ze zorného úhlu naší odborné specializace vnímáme např. velmi citlivě důsledky odborné nepřipravenosti některých projektantů, kteří se zabývají projektovou přípravou zásahů do stavebních památek, památkových areálů, struktury historických sídel, zahrad a parků a kulturní krajiny. Újma na památkách, k níž v důsledku nedostatku odborné průpravy dochází, je mnohdy velmi vážná a většinou nevratná. Uvítali bychom proto v zájmu důsledné ochrany památek vyváženější přístup k regulovaným činnostem, než je ten, který představuje tento návrh.

Uvedení SHP v sousedství archeologického výzkumu¹¹ a restaurování může vzbuzovat dojem, že i v případě SHP se jedná o činnost, jejíž provádění samo přímo zasahuje do fyzické podstaty

¹¹ I badatelský archeologický výzkum zná návrh zákona pouze v rovině destruktivní. Nedestruktivním výzkumem se nezabývá (§ 77 c)

chráněného předmětu. Ve skutečnosti je tomu tak jen ve velmi malé části případů (průzkumy sondážní).¹²Destruktivní část akce totiž v naprosté většině případů necíleně provede sama stavební výroba. Průzkumník této situace pouze využívá k dokumentaci nálezových situací náhodně odkrývaných v průběhu stavebních prací.

Způsob, kterým neodbornost SHP může ohrozit památku, v naprosté většině případů tedy netkví (narozdíl od archeologie nebo restaurování) v jejím přímém fyzickém poškození nebo dokonce zničení během průzkumu, ale především v neúplném a nedostatečném podchycení rozhodujících faktů mnohdy (nevratná ztráta vypovídací hodnoty) a v jejich nesprávné interpretaci. Nesprávná interpretace může mít za následek zkreslený soud o památkové hodnotě. Příčinou nesprávné interpretace však může vedle nedostatečné odborné způsobilosti zpracovatele být i účelové zkreslení hodnotového soudu. V zákoně je třeba pamatovat i na tyto situace. Jejich četnost není v praxi zanedbatelná.

Obsah pojmu SHP je v návrhu zákona specifikován:

i) zpracováním stavebně historického průzkumu (se rozumí) souhrn specializovaných výzkumných, průzkumných a jiných odborných činností zajišťujících poznání stavby nebo její části za dobu její existence; zpracování stavebně historického průzkumu sestává z detailního průzkumu stavby, ze shromáždění písemných, plánových a obrazových materiálů, které se vztahují k době existence stavby a vyhotovení stavebně historického průzkumu a jeho předání k archivaci,

S touto definicí nelze souhlasit.

Zvláště zdůrazňujeme, že SHP stejně jako archeologický výzkum zahrnuje činnosti, které splňují znaky vědecké práce. Jeho výsledky přispívají k vědeckému poznání. Je proto nutné, aby zákonná definice SHP (§3, i) obsahovala stejnou charakteristiku jakou je označen výzkum archeologický (§3, j) : „souhrn specializovaných výzkumných, průzkumných a jiných odborných činností zajišťujících vědecké poznání“. Tato skutečnost musí být zohledněna i v nastavení požadavků na odbornou způsobilost těch, kdož SHP provádějí.

Navržená definice vykresluje SHP pouze jako činnost popisnou a kompilační („*sestává z detailního průzkumu stavby, ze shromáždění písemných, plánových a obrazových materiálů,...*“). Zcela pomíjí finální složku této činnosti, k níž jsou uvedené kroky pouze přípravou: rovinu ideové rekonstrukce přeměněných nebo zaniklých situací, rekonstrukci historického procesu života a proměn památky na pozadí jejího kulturního, ekonomického, technického aj. pozadí a vyhodnocení kulturního významu zjištěných skutečností.

V odborné veřejnosti diskuse o způsobu precizování definice SHP dosud probíhá. Definice obsažená v Metodice NPÚ (P. Macek: Standardní nedestruktivní stavebně-historický průzkum, Praha, 2001, 2. vyd. představuje základ, který je dalším vývojem disciplíny postupně precizován). Následující názor na vymezení obsahu pojmu nemá proto ambici být finálním řešením. Naznačuje alespoň charakter žádoucích úprav pro potřeby zákona:

Stavebněhistorickým průzkumem se rozumí souhrn specializovaných výzkumných, průzkumných a jiných odborných činností, jejichž uplatnění vede k vědeckému poznání historických projevů

¹²Destruktivní část akce totiž v naprosté většině případů necíleně provede sama stavební výroba. Průzkumník této situace pouze využívá k dokumentaci nálezových situací náhodně odkrývaných v průběhu stavebních prací. Etika oboru vede k striktnímu požadavku minimalizace zásahů do hmotné substance památky. Sondážní průzkum se provádí pouze ve zvláště zdůvodněných případech, jeho rozsah je co nejmenší. K rozsáhlejší sondáži se přistupuje zejména v částech stavby jejichž originální substanci nelze zachovat, při zásadní přestavbě nebo při záchranném průzkumu před likvidací památky.

stavební kultury, tvorby sídel a krajinnářských konceptů¹³ a k dokumentaci¹⁴ a vyhodnocení významu jejich kulturních charakteristik v vzniklých v průběhu historických proměn.

SHP jako činnost zahrnuje historický výzkum, terénní průzkum, dokumentaci zjevných i odkrytých skutečností významných pro poznání dějin zkoumaného předmětu, jejich vyhodnocení, vyhotovení nálezové zprávy a její předání k archivaci.

V současné době se vyprofilovala řada typů průzkumů.

Základní typy (orientačně):

1) Badatelský SHP (nedestruktivní i destruktivní). Památkový zákon by se měl zabývat jenom destruktivním badatelským průzkumem a stanovit pravidla pro něj. Pokud bude přijat princip ověřování způsobilosti, tak tento druh průzkumu by směly provádět jen subjekty způsobilé. Nedestruktivní badatelský průzkum, který nemá souvislost s činnostmi upravenými tímto zákonem, není důvod jakkoliv omezovat. Není zároveň opodstatněné zabývat se odbornou způsobilostí k jeho výkonu.

2) SHP jako podklad pro koncipování popř. posuzování zásahu na památce –a) předběžný (standardní)

b) komplexní

3) operativní SHP v průběhu stavebních prací

4) SHP jako komplexní využití vypovídací hodnoty památky v případě její částečné nebo úplné likvidace (záchranný výzkum)

5) inventarizační průzkum

Průzkumy se liší:

a) záběrem: od částečného až po průzkumy areálů, urbanistických celků, krajinnářských konceptů

b) podrobností

c) mírou invazivnosti

Z této naznačené škály možností, které současná praxe SHP přináší, se v dalším textu návrhu zákona setkáme pouze s jakousi zjednodušenou verzí standardního nedestruktivního průzkumu. Obecná definice SHP v úvodu návrhu zákona tak nastavuje očekávání, která jsou v dalším textu již podstatně redukována. Lze tak soudit z formálních náležitostí výzkumné zprávy, které jsou v návrhu popsány (§ 103, 2). Návrh zákona tak navozuje dojem, že celá speciální oblast výzkumu projevů historické stavební kultury zahrnutá v obecné úvodní definici (§3 i) se prakticky realizuje právě jen jako provedení nejzákladnějšího průzkumu v rozsahu, jehož výstup je v § 103 navíc závazně stanoven. Podle našeho soudu se jedná o nepřiměřenou redukci záběru poznávacího procesu a o neodůvodněnou rezignaci na vyšší úroveň jeho výsledků, které lze za současného stavu disciplíny dosáhnout. V již zmíněné metodice NPÚ se uvádí, že : „...charakter a rozsah průzkumů vždy vychází z konkrétních aktuálně podmíněných potřeb a současně z podoby zkoumaného objektu, kdy postupně odkrývaný charakter památky v samotném průběhu procesu poznávání vyvolává upřesnění specifického přístupu k danému předmětu zkoumání...“. Opuštění tohoto obecně uznávaného požadavku na individuálně koncipované zadání průzkumu a jeho nahrazení univerzálním schématem, je z principu nepřijatelné. Zejména v případě záchranných výzkumů pořizovaných podle tohoto zákona a situací, kde z různých důvodů dochází k nevratnému snížení

¹³ výzkum historických charakteristik krajiny zahrnuje mimo jiné zkoumání krajiny komponované a krajiny přirozeně utvářené obhospodařováním. Krajina komponovaná má způsobem svého vzniku blízko k architektonickým a urbanistickým konceptům. Její průzkum a výzkum se proto z praktických důvodů zahrnuje do SHP. Jde o disciplínu mezní.

¹⁴ Dokumentace je samostatná činnost. SHP nezastupuje pořízení úplné dokumentace. Dokumentace v něm obsažená je výběrová a má specifickou funkci: doložit a předložit soubor průkazných a kontrolovatelných důkazů, na nichž je založena argumentace autora výzkumu a jeho výklad zjištěných skutečností. V případě hrozícího zániku nebo zneprístupnění nálezových situací se z praktických důvodů v průběhu terénních prací pořizuje dokumentace, která je zachycuje co neúplněji (OPD – operativní průzkum).

nebo zániku vypovídací hodnoty památky, představuje základní (standardní) průzkum úroveň zcela nedostatečnou.

Požadavek doložit žádost o posouzení práce na památce výzkumovou zprávou SHP tak, jak je v tomto návrhu nastavena, bezpochyby vyplývá z oprávněné snahy zajistit na začátku řízení sumarizaci základních informací o posuzované památce. Jedná se přitom o soubor informací, které památková péče potřebuje k výkonu své vlastní činnosti, kvůli níž je zřízena. Děje se tak ale v režii vlastníka. V situaci, kdy se tvůrci zákona rozpakují „obtěžovat“ vlastníka nastavením vstupního filtru, který by přitom rozumně a logicky usměrnil další osud zásahu do památky, je toto opatření nesystémové. Zátěž je hned dvojí povahy: 1) potřeba obstarat další přílohu žádosti, 2) financovat její vypracování.

Je věcí koncepce státní památkové péče a jejího odborného vybavení, zda je nutno vstupní informaci pro posouzení projektu získávat právě touto cestou, nebo zda by bylo účelnější vybavit pracoviště památkové péče přiměřeným počtem dostatečně erudovaných a zkušených pracovníků, kteří by byli schopni orientovat se s dostatečným přehledem v památkových hodnotách, k nimž se vyjadřují¹⁵. SHP by pak nemusel suplovat roli zdroje základní informace a vodítka k elementárnímu hodnocení, ale zachoval by si svoji roli vysoce speciálního poznávacího a dokumentačního nástroje. Byl by cíleně vyžadován s příslušnou specifikací odpovídající charakteru památky i okolnostem zásahu¹⁶ až jako součást podmínek stanovených pro přípravu a realizaci prací na konkrétní památce. Nemusel by být přitom požadován vždy, ale v případech, kdy by jeho pořízení bylo opodstatněné.

Plošné nastavení povinnosti obstarat si standardní elaborát SHP se vzhledem k počtu lidí, kteří jsou u nás na odpovídající úrovni schopni tuto činnost provádět, nejeví jako reálné. Předběžný odhad rozsahu zakázek a jejich poměr k disponibilním kapacitám v současné době činných kvalitních průzkumníků naznačuje, že dodržení nastaveného požadavku je v současné době nereálné. Snaha vyhovět by mohla vést k degradaci úrovně SHP a ve svých důsledcích by mohla škodlivě dopadnout na památky samotné. Je však třeba opakovaně podtrhnout, že SHP je vysoce odborná a specializovaná činnost. Představa plošného pokrytí všech projednávaných prací na památkách standardním SHP není do důsledků domyšlená. Nejsme ani přesvědčeni, že je takové řešení vůbec žádoucí.

Pokud nebudou mít pracovníci památkové péče dostatečné vzdělání, specializovanou průpravu a prostor pro posouzení jednotlivých případů zásahů do památek, tak je nutno potřebné informace zajišťovat odbornými kapacitami působícími mimo obor památkové péče. Je to však cesta, která s sebou nese postupnou degradaci její odbornosti a tím i odborné autority, která je její hlavní devizou. Odborně vybavenou památkovou péčí s dobrým informačním zázemím připravenou poskytnout žadateli kompetentní názor považujeme jednoznačně za vhodnější řešení. Použitelnost standardního SHP jako příloha žádosti, navíc není rovnocenná s použitelností výsledků výzkumu,

¹⁵ Zde se nabízí souvislost s §16 – výzkum památkového fondu. „(1) Památkový ústav na základě dohody s vlastníkem může ve veřejném zájmu zkoumat předměty kulturní hodnoty*mm+01) a architektonické dědictví*h+11) za účelem provádění vědeckovýzkumné a dokumentační činnosti v oblasti památkové péče.“ Soudíme, že soustavný výzkum památek by měl být nastaven nejen jako možnost, ale jako jedna ze základních povinností NPÚ v § 12. Opakujeme, že se nedomníváme, že by tuto povinnost NPÚ účinně zakládal §12d.

¹⁶ Zejména tehdy, kdy by v důsledku již konkretizovaného záměru vlastníka bylo třeba:

- a) podchytit a vyhodnotit stavebním záměrem ohrožené hodnoty
- b) hlubším poznáním památky přispět k optimalizaci uvažovaného řešení
- c) ve veřejném zájmu využít situace, která dává nahlédnout do památky způsobem, který je mimo stavební akci nemožný

Zvláště body a) a b) představují situace, kdy důvodem průzkumu je činnost vlastníka. Je proto oprávněné konat potřebné průzkumy na jeho vrub. Měla by vždy existovat možnost poskytnout vlastníkovi státní příspěvek na pořízení požadovaného průzkumu.

zadaného¹⁷ odborně zdatným památkářem, který se sám dostatečně orientuje ve specifice zkoumaného předmětu a okolnostech chystaného zásahu a je tak schopen správně nastavit konkrétní požadavky na průzkum.

Jak jsme již opakovaně uváděli, tak zdrojem významných poznatků o památkách mohou být i jiné specializované průzkumy a výzkumy. Zvýraznění SHP jako dalšího z nich působí dojmem nesystémovosti.

Oprávnění k výkonu regulované činnosti

Provádění stavebně historického průzkumu je vysoce specializovanou odbornou činností, která v oblasti analýz i vyhodnocení poznatků přerůstá do polohy vědecké práce. Stejně jako v archeologii se jedná o práci svojí povahou výzkumnou.¹⁸

Výzkum kulturních a historických hodnot stavebních děl je disciplinou využívající přístupů a metod celé řady vědních oborů (historie, technika, přírodní vědy a další). Až na výjimky je tento výzkum záležitostí týmovou. Členové týmu zajišťují vstupy technických, společenskovedních i přírodovědných oborů. Řešitelská skupina se utváří ad hoc podle povahy zkoumaného objektu. Jednotliví badatelé jsou zpravidla úžeji specializováni a kooperují na výsledném *společném díle*.

Vydání oprávnění k výkonu činnosti jednotlivci by mělo smysl jen v rozsahu specializace, kterou příslušná osoba představuje. Mělo by se uvažovat např. o specializaci k historickým rešeršům na středověk, novověk a 20. stol. zvláště? Nebo speciálně na církevní agendu? Na panský velkostatek? U průzkumníků pracujících s hmotnými prameny by byli specialisté na hrady, jiní na zámky, jiní na venkovské či průmyslové stavitelství? V současné době mezi zodpovědnými a sebekritickými badateli taková dělbá s rozumnými přesahy prakticky funguje. Oprávnění by tedy nemělo být jedno univerzální, ale mělo by nabízet řadu konkrétně vymezených působností.

Podmínkou kvalitního výsledku nezakládá jen způsobilost jednotlivých členů týmu, ale zároveň jeho správná skladba a fungující spolupráce. V zahraničí se uplatňuje i model, v němž má zásadní roli vedoucí výzkumu, který garantuje odpovídající kooperaci členů týmu a správnost syntézy jednotlivých oborových výstupů. Není pak problémem správně propojit poznatky z archeologického, restaurátorského a stavebně historického průzkumu a dospět tak ke komplexnějšímu poznání památky. Roztříštěná průzkumová praxe u nás k této integraci zatím nedospěla. Je otázkou diskuse, zda je situace řešitelná do doby dopracování návrhu zákona. Pokud se nenajde způsob, jak garantovat kvalitu kolektivního produktu, tak má snaha po prověřování způsobilosti jednotlivých zpracovatelů jen omezený dosah.

*§ 102 (1) Odbornou kvalifikací pro provádění stavebně historického průzkumu se rozumí dosažená kvalifikace, jíž je vysokoškolské vzdělání v akreditovaném magisterském studijním programu**e01*) v oblasti společenských věd se zaměřením kulturněhistorickým nebo v oblasti stavitelství a architektury.*

Naprosto nedostatečné. Nutno prokázat alespoň 5 let spolupráce se zkušeným specialistou na SHP a doložit nejen zpracované ale i v odborném recenzovaném tisku publikované průzkumy s vlastním autorským podílem. Principem je doložit autorský podíl na průzkumech, jejichž provedení a výsledky obstály ve veřejné odborné diskusi. Předložení 3 průzkumů samo o sobě nestačí, pokud k nim nebude zpracována nezávislá odborná oponentura. Požadovat, aby celý elaborát žadatel zpracoval sám (§ 102, 2) je projevem nepochopení role specializace.

¹⁷ tímto se ve zkratce vyjadřuje, že odborná památková péče specifikuje požadavky na průzkum

¹⁸Označení stavebně historický průzkum, je zálež a doložit nejen itostí vztahu k tradičnímu názvu činnosti, který se dále užívá pouze ze zvykových důvodů.

Zároveň je však nutno uvést, že se jedná o kvalifikaci, která je potřebná k získání oprávnění provádět právě jen ty průzkumy, které jsou požadovány podle tohoto zákona. Nedestruktivní SHP provozovaný z jiných důvodů zákon nemůže omezovat.

Otázka komise a zkušebních pohovorů je velmi ožehavá. Vzhledem k tomu, že dosud chybí zažité a všeobecně přijímané standardy hodnocení odborného výkonu v provádění SHP, bude pozice zkušební komise velmi obtížná a nepevná.

Pokud by kritériem k posuzování způsobilosti provádět SHP mělo být prověření schopnosti pořídit právě základní průzkum ve formě stanovené návrhem zákona, pak by laťka požadavků byla nasazena nepříjemně nízko.

Výzkumná zpráva SHP

§ 103(2) Stavebně historický průzkum obsahuje

- a) *označení a umístění zkoumané stavby,*
- b) *popis důvodu a okolností stavebně historického průzkumu,*
- c) *popis stavby,*
- d) *zaměření stavby odpovídající skutečnému stavu,*
- e) *obrazové zachycení historického i současného stavu,*
- f) *uvedení postupů, které byly při provedení stavebně historického průzkumu využity,*
- g) *přehled stavebního vývoje stavby,*
- h) *výčet hodnotných celků a jednotlivých prvků stavby,*
- i) *výčet zjištěných závad stavby,*
- j) *slovní a grafické vyhodnocení stavby,*
- k) *náměty k dalšímu průzkumu stavby,*
- l) *seznam použitých pramenů a literatury. Výzkumná zpráva*

Předepsaný obecný model výzkumové zprávy nelze v žádném případě považovat za obecný model platný pro výstupy SHP charakterizované v (§3, i).

Návrh obsahuje neúplnou a částečně modifikovanou kostru standardního elaborátu. Nepřípustná redukce! I to, co metodika NPÚ označuje jako standard, se i podle ní považuje za pouhý základ, který je třeba dopracovat. V řadě případů je účelné požadovat specificky nastavený průzkum. Tyto již více než desetiletí staré požadavky průzkumová praxe potvrzuje.

Redukce obsahu průzkumu ve vazbě na rozsah zamýšlených prací (§ 103, 2) může být velmi nebezpečná a nelze s ní souhlasit jako s obecným pravidlem. Jde ji však akceptovat v některých zcela vyjimečných a specifických případech. Opět lze řešit v rámci specificky nastaveného průzkumu.

Při rozmanitosti požadavků na SHP není jasné, zda má vůbec smysl stanovovat podrobnosti obsahu a formy SHP vyhláškou (103, 5). Opět hrozí nebezpečí neúčelné schematizace.

Z navrženého se vytrácí smysl SHP. Nejde o pouhou „pasportizaci“ – tj.jednoduchý soubor dokumentace, která zprostředkuje přehledné seznámení s objektem a jeho historií. Jde o uchopení dějinného procesu tak jak je zpřítomněn a uchován stavbou a o vyhodnocení kulturního významu této výpovědi.

- (c, e) Popis a orientační vyobrazení současného stavu jsou nezbytné. Historická ikonografie, mapy a plány však tvoří součást zcela vynechané historické části.

- (d) Kvalitní podrobné zaměření současného stavu je nutným podkladem pro průzkum. Není však jeho výsledkem. Není proto samo o sobě povinnou součástí výzkumové zprávy.

- (f) Mechanicky převzato z archeologického výzkumu. Takto nastavený výzkum, který ani nedosahuje kvalit standardního SHP, by z principu neměl být destruktivní. Rozbor užitých metod v daném kontextu působí samoúčelně (exkurse do metodologie oboru). Tato kapitola by měla význam, kdyby ve výzkumném elaborátu byly skutečně sloučeny a společně vyhodnoceny výsledky širší mezioborové spolupráce.

-(g) K výpovědi historické stavby a hodnocení jejího kulturního významu se badatelský tým dostává přes samostatné segmenty oborových pohledů. Základní a zcela nepominutelné oborové vstupy představují obecná historie a stavební historie. Přinášejí konfrontaci dějin psaných s dějinami, které lze vyčíst z analýzy hmotné substance stavby.

V návrhu obsahu zcela chybí vstup historika pracujícího jak s dosaženým historickým poznáním, které kriticky zkoumá, s písemnými, ikonografickými, mapovými a dalšími prameny. Na jejich základě dospívá k náhledu na historické okolnosti vzniku, užívání a proměn zkoumané stavby. Tuto část výzkumu zpravidla zpracovává specialista historik se zkušeností s archivní prací a dobrou orientací v pramenech. Jde o velmi úzkoprofilovou specializaci. Nedostatek školených specialistů je v současné době jedním z limitů kvalitních SHP u nás. Historický výzkum založený na kritickém vyhodnocení poznatků z literatury a vlastním historickým výzkumem s použitím pramenů nelze zaměňovat s g – přehled stavebního vývoje.

- Druhým zdrojem historické výpovědi je stavba sama. Analytická část obsahuje rozbor objektu se stratigrafickými, tvaroslovnými, funkčními a dalšími rozborů a z nich vyplývajícími soudy doloženými výstižným dokumentačním materiálem (nezaměňovat s orientační dokumentací stavu!) fotografickým, kresebným, filmovým, popř. dalším.

- (g) Na základě těchto dvou základních a případně i dalších informačních vstupů (výsledky epigrafických, restaurátorských, archeologických, speciálních statických popř. dalších průzkumů a výzkumů) se dospěje ke syntetickému pojednání o stavebních dějinách objektu. Ty vsadí do kontextu dobového kulturního a společenského dění. Ani tento oddíl nelze výstižně označit jako „přehled stavebního vývoje stavby“. Nejedná se totiž o přehled, ale o kriticky zdůvodněnou syntetickou stať.

- Chybí vyhodnocení kulturního významu zjištěných skutečností (pokud není obsaženo v bodě j, což není zcela zřejmé).

- (h) Výčty hodnotných součástí mají význam jenom v některých případech. Občas v důsledku nadměrného zdůraznění významu částí nad strukturou a substancí památky jako celku vzniká mylný dojem, že hodnotné a ochrany hodné jsou právě jen tyto části.

- (i) Pokud se uvádějí závady, tak se především má na mysli oslabené působení kulturních hodnot v důsledku nevhodných zásahů různého druhu. Formulace v návrhu svádí k záměně s posouzením technického stavu a zaměřením na závady stavební. Velmi diskutabilní partie. Pokud zpracovatel není památkář ale pouze stavební historik, tak jeho náhled na památkovou hodnotu celku nebo částí objektu a na závadnost či nezávadnost některých situací nemusí být zcela relevantní.

- (j) Provádí-li se jakékoliv hodnocení, pak musí být zřejmé z jakého hlediska se hodnotí. Zde není jasno. Snad hodnocení kulturního významu? Poměrně rozšířená představa, že jde o hodnocení památkové, je zavádějící. Památkové hodnocení se opírá o jiný (nebo přinejmenším ne zcela totožný) okruh skutečností, než jsou ty, které byly předmětem SHP. Vyvozovat závěry o památkové hodnotě jen ze skutečností zjištěných tímto průzkumem, by znamenalo ve většině případů redukci náhledu na skutečný hodnotový stav.

- (k,l) Náměty jsou užitečné, prameny a literatura nezbytné.

Není zřejmé, zda navržená osnova počítá se sledováním a vyhodnocením kontextuálních (sídelních, kompozičních apod.) vazeb zkoumaného předmětu ke struktuře, v níž se památka uplatňuje. Tyto aspekty přitom mají nepominutelný význam jak pro poznání historických souvislostí tak pro památkové hodnocení.

Obecná ustanovení o výkonu regulované činnosti

(3) Restaurátor vykonává regulovanou činnost, k níž je oprávněn, osobně.

Pro SHP platí také. Předpokládá se samozřejmě, že se toto ustanovení nevztahuje na pomocné technické práce.

(4) Teoretické a praktické oblasti, které tvoří obsah vzdělávání a přípravy vyžadované v České republice pro provádění regulovaných činností, jsou stanoveny v přílohách č. XYZ2, XYZ3, XYZ4 k tomuto zákonu.

§ 117(4) Ministerstvo stanoví vyhláškou podrobnosti o způsobu, formě a průběhu ověřování odborných znalostí.

Na vzniku těchto předpisů by se měly podílet vysoké školy, které příslušné oborové specializace vyučují.

Zánik oprávnění k výkonu regulované činnosti

(§ 120, 2) mezi uvedenými důvody chybí prokázaná účelová manipulace se zjištěnými skutečnostmi a záměrná dezinterpretace výsledků výzkumu

§ 144 (2) Žadatel o povolení k provádění stavebně historického průzkumu, který zpracovával do nabytí účinnosti tohoto zákona stavebně historické průzkumy, prokáže pro účely vydání povolení k provádění stavebně historického průzkumu střední vzdělání s maturitní zkouškou, doloží svou žádost 5 stavebně historickými průzkumy, které zpracoval do nabytí účinnosti tohoto zákona na základě závazného stanoviska orgánu státní památkové péče podle § 14 zákona č. 20/1987 Sb., ve znění účinném před dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, splňují-li obsahové náležitosti podle § EE +06 odst. 2 tohoto zákona. K žádosti přiloží kopie závazných stanovisek orgánu památkové péče, která zpracování těchto stavebně historických průzkumů stanovila.

Střední vzdělání s maturitní zkouškou je pro tento účel nedostatečné a nelze jej v žádném případě akceptovat. Mezi zpracovateli SHP, kteří neváhají výsledky své práce předložit k odborné diskusi, není, pokud je nám známo, v současné době žádný středoškolák. Při posuzování již vyhotovených průzkumů není vůbec rozhodující, kým a za jakých okolností byly vyžádány. Může se jednat o autorský podíl na badatelských výzkumech konaných v rámci vědeckovýzkumné činnosti, mohou to být kvalitní diplomové nebo doktorské práce. Směrodatná je pouze kvalita zpracování. Žadatel doloží, že výsledky alespoň 3 průzkumů¹⁹, na nichž se podílel, byly publikovány v recenzovaném odborném tisku.

V návrhu přechodných ustanovení je třeba pamatovat na to, že stejně jako v případě archeologických výzkumů a restaurování vejde zákon v platnost v době, kdy bude rozpracována řada průzkumů. Zároveň je třeba pamatovat na to, že nikdo z dosavadních průzkumníků nebude do získání příslušného oprávnění moci průzkumy pro účely vymezené tímto zákonem zpracovávat. Pořizování průzkumů se zastaví. Zároveň, pokud nedojde ke změně návrhu zákona, se začne vyžadovat, aby v řadě situací byl průzkum předložen.

Zpracovala: Ing. arch. Milena Hauserová, CSc.

V Praze dne 14. srpna 2014

¹⁹ není důvod, aby jich předkládal více, než nový žadatel!